

Ett funktionsrätt Finland

– FDUV:s politiska program för 2024–2026

Finland har ratificerat FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, men ännu återstår mycket arbete för att de mänskliga rättigheterna ska förverkligas i praktiken.

Ett funktionsrätt Finland är utgångspunkten för det politiska programmet och handlar om rätten till självbestämmande och full delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Ordet är starkt kopplat till FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Personer med funktionsnedsättning ska involveras i beslutsfattande och höras när nya lagar och anvisningar planeras och följs upp, antingen själva eller genom de personer eller organisationer som representerar dem.

Det politiska programmet tydliggör FDUV:s prioriteringar och mål samt ståndpunkt i specifika frågor. FDUV bevakar intressena för svenskspråkiga personer med intellektuell funktionsnedsättning och andra med liknande stödbehov samt deras familjer.

FDUV är partipolitiskt obundet.

Tyngdpunkter i FDUV:s påverkansarbete 2024-2026:

- Integreringen och utvecklingen av social- och hälsovården och välfärdsområdenas tjänster.
- Ikraftträdandet och uppföljningen av en ny lag om funktionshinderservice.

FDUV bevakar även följande viktiga lagstiftningsreformer:

- Lag om klientens och patientens rättigheter inom social- och hälsovård (självbestämmande och begränsningsåtgärder)
- Reformen av grundläggande socialskydd
- Lag om klientavgifter inom social- och hälsovård
- Lagar relaterade till individuellt stöd, småbarnspedagogik, undervisning, arbete, hälsa, rehabilitering, närståendevård och intressebevakning.

Rätt till tjänster på svenska i välfärdsområdena

- Bastjänster inom social- och hälsovården ska erbjudas på svenska inom de tvåspråkiga välfärdsområdena. Personer med intellektuell funktionsnedsättning ska få sina tjänster i sin närmiljö, särskilt då det gäller boende och daglig sysselsättning.
- Experttjänster som förutsätter ett specialkunnande och som är svåra att upprätthålla i varje region på svenska kräver samarbete mellan välfärdsområdena. Experttjänsterna bör vara mobila så att personer med intellektuell funktionsnedsättning får sina tjänster där de lever och bor.
- För att trygga tjänster på svenska krävs det samarbete mellan välfärdsområdena, serviceproducenter, tredje sektorn samt andra relevanta aktörer. Om ett välfärdsområde inte kan tillhandahålla tjänster på svenska ska det vara skyldigt att samarbeta med övriga områden. Det behövs tillräckliga resurser för att garantera individuella tjänster och större valmöjligheter också i Svenskfinland.
- Bra service kräver kunnig och tillräcklig personal - också på svenska. Det behövs mer fortbildning av personal inom funktionshindersservicen samt bättre arbetsvillkor och större respekt för branschen. Utbildningen och servicen ska präglas av en modern människosyn där individens resurser och behov beaktas. Personalens kunskap om målgruppen behöver stärkas.
- Det behövs en ny ettårig utbildning för delaktighetshandledare - även på svenska. En delaktighetshandledare stöder personer med intellektuell funktionsnedsättning att utträtta ärenden i vardagen, vilket skulle minska på arbetsbördan för den övriga personalen. Det behövs även utbildning på svenska för personliga assistenter.
- Det behövs separata servicetagarråd för personer med intellektuell funktionsnedsättning för att de ska kunna utvärdera kvaliteten på servicen, särskilt inom dag- och boendeverksamheten.
- I upphandlingar av social- och hälsovårdstjänster måste det svenska språket beaktas. Särskilt när det gäller boendetjänster för personer med intellektuell funktionsnedsättning bör direktupphandlingar användas.
- Välfärdsområdena bör ta ansvar för att aktivt vara i kontakt med personer med funktionsnedsättning och deras familjer gällande stöd och service. Alla ska ha en namngiven kontaktperson som även koordinerar stödhelheten. Ansvaret att uppdatera klientplanen får inte bli på familjernas ansvar.

Rätt till individuellt anpassat stöd under alla livsskeden

- Personer med intellektuell funktionsnedsättning oberoende ålder har rätt till ett liv på lika villkor som alla andra i samhället. För att det ska förverkligas krävs individuellt anpassad service.

- Barn med intellektuell funktionsnedsättning är i första hand barn. Även om det finns behov av stöd och habilitering måste barnets behov av familjeliv, lek och kompisar tillgodoses.
- Familjernas ork och möjligheter att klara sin vardag måste säkras. Tillräcklig och avgiftsfri avlastning ska tryggas, också efter att barnet nått vuxenålder. Det behövs flexibla tjänster som är anpassade enligt familjernas önskemål och behov, vilket även ökar föräldrarnas möjlighet att förvärvsarbeta.
- Utgångspunkten bör vara att det minderåriga barnet kan bo hemma med sin familj och att familjen får nödvändigt, individuellt anpassat stöd i hemmet. I krissituationer måste barnet erbjudas tillfällig krishjälp och åldersenlig boendeplats.
- I verkligt svåra krissituationer måste särskilda boenden erbjudas i närsamhället i alla svensk- och tvåspråkiga områden, både till barn, unga och vuxna med intellektuell funktionsnedsättning.
- Det ska vara möjligt att få olika typer av tjänster i det egna hemmet, till exempel personlig assistans, hemservice och hemsjukvård. Serviceformen personlig assistans ger möjlighet till ett eget självständigt liv.
- Den nya funktionshinderlagen bör garantera att personer med intellektuell funktionsnedsättning får tillgång till personlig assistans utan krav på att själva kunna bilda sig en uppfattning och uttrycka sin vilja om assistansens innehåll. Den nya tjänsten särskilt stöd för delaktigheten bör vara jämlik med personlig assistans och det behöver utvecklas goda modeller för förverkligandet av den.
- Självbestämmanderätten måste förverkligas i praktiken. Inget beslut ska tas utan att höra den som berörs. De som har svårt att bestämma själva ska få stöd i att fatta beslut. Det är viktigt att de själva också får välja vem som ger det stödet.
- Tillgången till FPA:s rehabilitering måste stärkas och terapier ska även beviljas för upprätthållandet av funktionsförmågan.
- Färdtjänsten bör utvecklas och förnyas så att den är pålitlig och beaktar personer med olika behov. Det ska vara enkelt och smidigt att använda färdtjänsten och väntetiderna får inte bli för långa. Det ska dessutom vara enklare att resa över kommungränser. Rätten till bekant taxi måste tryggas för personer med intellektuell funktionsnedsättning.
- Personer med funktionsnedsättning ska smidigt och oberoende av ekonomisk situation få tillgång till de hjälpmedel de behöver.
- Personlig budgetering ska erbjudas som ett sätt att ordna servicen på för att möjliggöra individuella lösningar. Det ska vara frivilligt för servicetagaren att ta i bruk personlig budget.

Rätt till småbarnspedagogik, utbildning och livslångt lärande

- Barn och ungdomar med intellektuell funktionsnedsättning har rätt till småbarnspedagogik och undervisning i sin närmiljö inom det allmänna utbildningssystemet.
- Skolinklusion kan förverkligas i praktiken genom att anpassa såväl undervisningen med stöd av assistenter som själva utrymmet. Även undervisningsmetoderna och användning av anpassade läromedel möjliggör att så många barn som möjligt kan gå i vanligt daghem och vanlig skola.
- Barnet ska också vid behov erbjudas förlängd läroplikt och beslut om särskilt stöd vilket påverkar bland annat barnets möjligheter till individuellt stöd och undervisningsgruppens storlek. Tillräckliga resurser måste reserveras för det särskilda stödet i skolorna. Inklusion får inte vara en sparåtgärd!
- Tillgången till personal inom småbarnspedagogiken och skolorna måste tryggas. Speciallärare hör till de yrken som det är allra störst brist på. Kunskapen om undervisning inom verksamhetsområde måste stärkas.
- Tillgången till anpassade och kvalitativa läromedel på svenska måste stärkas. Det behöver finnas en tydlig ansvarsfördelning för produktionen och utvecklingen av läromedel i Svenskfinland.
- Undervisningen på andra stadiet för studerande i behov av särskilt stöd behöver utvecklas och undervisningen borde i första hand ges i närmiljön. Möjligheterna att integrera och inkludera elever i behov av särskilt stöd i yrkesskolornas undervisning bör utredas. Det behöver finnas större valmöjligheter kring utbildningsalternativ så att de bättre svarar mot de enskilda elevernas intressen och behov.
- Antalet svenskspråkiga utbildningsplatser på andra stadiet måste ökas, också för personer som har större stödbehov. Koordineringen av stödtjänster inom utbildning och social- och hälsovård bör stärkas. Stöd för boendet behöver utvecklas så att eleven får det stöd hen behöver på studieorten.
- Utbildningsanordnaren på andra stadiet bör garanteras tillräckliga resurser för att skraddarsy praktikplatser, arbetsplatser och daglig sysselsättning enligt den studerandes individuella behov. Det här underlättar övergången från studier till arbetsliv.
- Barn och unga med funktionsnedsättning löper större risk att utsättas för mobbning än andra. Därför måste skolorna i sitt antimobbningsarbete inkludera ett funktionshinderperspektiv. Även personer med intellektuell funktionsnedsättning ska engageras i det arbetet, till exempel genom erfarenhetstalare.

Rätt till jobb och meningsfull sysselsättning

- Personer med intellektuell funktionsnedsättning deltar oftast i dagverksamhet eller arbetsverksamhet. Bara ett fåtal har anställning med lön. Det finns många strukturella och attitydmässiga hinder som gör det svårt för målgruppen att nå lönearbetet. Sysselsättande verksamhet ska stöda deltagarnas möjlighet till jobb på den öppna arbetsmarknaden eller erbjuda betalda uppdrag enligt underleverantörsmodellen. I den modellen kan servicetagare få lön eller arvode för uppdrag inom ramen för arbetsverksamheten.
- Personer med intellektuell funktionsnedsättning är en resurs på arbetsmarknaden. De ska kunna få individuellt stöd, inkluderat lönestöd, för att nå och behålla anställning. Mer resurser bör reserveras för att anställa och utbilda svenskspråkiga arbetstränare.
- Alla kan inte jobba heltid, men många med intellektuell funktionsnedsättning kunde jobba deltid. FDUV understöder en linjär modell för invalid- och sjukpension. Det innebär att löneinkomster och pension kan kombineras mer flexibelt så att det gynnar även dem som kan och vill jobba mer än det nu är möjligt på grund av inkomstgränsen.
- Dagverksamheten bör utvecklas så att den beaktar individuella behov och stöder delaktighet i samhället. Uppgifterna ska även kännas meningsfulla för deltagaren.
- Arbetsverksamheten ska stöda deltagarens möjligheter till arbetslivsdelaktighet och social gemenskap.
- Utlokaliserad arbetsverksamhet som utförs på arbetsplatser i syfte att lära sig arbetsuppgifter bör vara tidsbunden och övergå till ett anställningsförhållande efter en skälig inlärningsperiod.

Rätt till ett eget hem

- Alla ska ha rätt att välja var, hur och med vem de bor. Mångsidiga boendelösningar bör utvecklas med beaktande av kraven i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Arbetet som gjordes inom boendeprogrammet KEHAS behöver därför få en fortsättning.
- Många med intellektuella funktionsnedsättningar bor i ett grupphem eller i en boendeenhet, trots att de med individuellt stöd kunde bo självständigt i egen fristående bostad. Personer med större stödbehov ska inte heller per automatik hänvisas till någon särskild form av boende. Serviceboende i det egna hemmet ska kunna genomföras med olika slag av tjänster så som personlig assistans, närståendevård och hemvård.
- Den som äger fastigheten där man bor behöver inte vara den samma som ger boendestödet. Det ska var möjligt att kombinera olika serviceformer av olika serviceproducenter flexibelt.

- Institutionerna ska avvecklas och man bör främja tillgång till egna fristående bostäder. Gruppem och boendeenheter ska vara små för att förhindra institutionsliknande arbetsätt och främja en hemlik och mänsklig miljö där självbestämmande beaktas.
- Det finns behov av att utveckla specialkunnande och skapa mindre boendeenheter för till exempel personer med utmanande autismproblematik eller psykisk ohälsa samt för äldre. Ingen ska behöva vara rädd i sitt eget hem.
- Finansieringen för individuellt boende med stöd bör tryggas. Boende ska vara möjligt i olika miljöer: på landsbygden eller i stadsmiljö, beroende behov och intresse. Konceptet med bostadsnätverk bör vidareutvecklas. Bostäder ska inte byggas där ingen vill bo.
- I synnerhet i huvudstadsregionen råder det stor brist på förmånliga bostäder. Icke vinstdrivande organisationer bör garanteras stöd för att köpa bostäder som lämpar sig för uthyrning till personer med intellektuell funktionsnedsättning.
- Personer med funktionsnedsättning har rätt att flytta från en boendeform till en annan och rätt att flytta från en ort till en annan. Samhället ska stöda personen att flytta från boendeformer med mycket stöd mot ett mera självständigt boende då personen erhållit tillräckliga ”boendekunskaper”. Ingen ska ändå behöva flytta mot sin vilja.
- När nya boenden planeras ska man beakta behoven av tillräckligt stora bostäder, hjälpmedel, tillgänglighet och tjänster som butik, kollektivtrafik och fritidstjänster i närsamhället. Målet bör vara ett så självständigt liv som möjligt, men så att ingen lämnas ensam.

Rätt till skälig levnadsnivå

- Familjer som har barn eller vuxna med funktionsnedsättning drabbas ofta ekonomiskt. Hela familjens ekonomiska förutsättningar bör tryggas på lång sikt.
- Närståendevårdarna ska få ordentlig lön för sitt viktiga arbete och behandlas jämlikt oberoende av välfärdsområde. Kriterierna för beviljandet av närståendevård och vårdarvode behöver förenhetligas.
- De flesta personer med intellektuell funktionsnedsättning har små eller obetydliga inkomster. För många räcker pension och övriga bidrag nätt och jämnt till att betala räkningar, hyra och behövliga mediciner. Fattigdomen har vittgående konsekvenser för det psykiska, fysiska och sociala välbefinnandet. Det finns stor risk för att den planerade höjningen av skatten på mediciner i kombination med försämringar i grundskyddet drabbar personer med intellektuell funktionsnedsättning oskäligt hårt. Nivån på grundskyddet borde i stället höjas.
- Grundtrygghetssystemet måste vara förståeligt och flexibelt så att det inte sackar efter när det sker förändringar i arbets- eller funktionsförmågan. Samtidigt är det viktigt att de nödvändiga tjänster som personer med intellektuell funktionsnedsättning behöver för att leva ett gott liv förblir avgiftsfria.

- De olika avgiftstaken för klientavgifter, medicin och resor ska kunna kombineras. Vidare ska avgiftstaket räknas enligt 12 kalendermånader i stället för årsvis. Ansvaret för att följa upp kostnaderna inom avgiftstaket bör ligga hos myndigheterna. Klientavgifterna får inte heller höjas till oskäliga nivåer.
- Många personer med intellektuell funktionsnedsättning har en intressebevakare under en stor del av sitt vuxna liv. Samtidigt är det viktigt att intressebevakarna får ett skäligt arvode. Det borde därför vara möjligt att ansöka om bidrag från staten för att täcka kostnaderna för intressebevakningen.
- Personer med intressebevakare har rätt att få information om sin ekonomi och tillräckliga medel för personliga utgifter, fritidsverksamhet och andra intressen.
- Tillräckliga resurser måste reserveras för den allmänna intressebevakningen och antalet klienter per intressebevakare får inte vara så högt att det leder till brister i den personliga servicen.

Rätt till information, digital delaktighet och tillgänglighet

- I dagens digitaliserade informationssamhälle finns det många grupper som blir utan information och tjänster. Vi behöver mycket mer material på lätt svenska och digitala lösningar som är tillgängliga och begripliga för oss alla.
- Rätten till information på lätt språk, inklusive lätt svenska, måste stärkas. Det behövs resurser för att förverkliga målen i det nationella åtgärdsprogrammet för lätt språk. Staten bör utreda hur rätten till lätt språk bäst kunde tryggas i lag. Dessutom måste lätt språk bli en självklar del av myndigheternas kommunikation, utgivningen av material på lätt språk ska främjas och sakkunskapen om lätt språk utvecklas och stärkas.
- Elektronisk identifiering måste underlättas för personer med intellektuell funktionsnedsättning och deras anhöriga, till exempel genom en nationell digital identitet. Det ska vara möjligt att identifiera sig med den digitala identiteten i både offentliga och privata tjänster. Det behöver även finnas alternativ som är likvärdiga med de digitala tjänsterna för dem som inte använder digitala verktyg. Även intressebevakarnas möjligheter att uträtta ärenden för sin huvudmans del måste underlättas.
- Offentliga digitala tjänster som är riktade till alla medborgare måste ha användarvänliga versioner på lätt svenska. Kravet ska gälla också privata aktörer som producerar social- och hälsovårdstjänster. Likaså ska bank- och försäkringstjänster vara tillgängliga och begripliga för oss alla.
- Lagen om tillhandahållande av digitala tjänster bör utvidgas till att mera omfatta kognitiv tillgänglighet. Tillsynsmyndigheten måste garanteras tillräckliga resurser för att följa upp och bevaka tillämpningen av direktivet.

- Som ett alternativ till digitala lösningar bör det också i fortsättningen vara möjligt att sköta sina ärenden med sakkunniga och myndigheter ansikte mot ansikte. Det här får inte vara ett dyrare alternativ än den digitala tjänsten.
- Utvecklingen av digitala tjänster måste utgå från mänskliga rättigheter och beakta behoven hos personer med funktionsnedsättning. Även datasäkerhet och skydd av personlig integritet måste beaktas. Det här är särskilt viktigt vid digitalisering av tjänster, användning av artificiell intelligens och reformer av infrastrukturen.
- Offentliga miljöer ska vara till för alla. Det är viktigt att beakta tillgänglighetsaspekter inom stadsplanering och kollektivtrafik. Tillgänglighet ska ses brett; samhället behöver bli bättre på att beakta den kognitiva och sensoriska tillgängligheten.

Rätt till kommunikation

- Alla kan inte tala, men alla kan kommunicera. För att vi alla ska kunna delta i samhället på lika villkor behövs det betydligt större satsningar på alternativ och kompletterande kommunikation som till exempel symbolstöd och tecken som stöd. Kommunikation är också en förutsättning för självbestämmande och delaktighet.
- Regeringen bör garantera rätten till kommunikationshabilitering. Habiliteringen ska sättas in vid rätt tidpunkt och handledning av närstående ska ingå.
- Enskilda personers behov av stöd för kommunikationen och hjälpmedel bör utvärderas och uppdateras regelbundet, också i vuxen ålder. Hjälpmedlen bör vara avgiftsfria, liksom handledning och eventuella reparationer och uppdateringar.
- Talterapeuter hör till de yrken som det bedöms vara störst brist på i hela landet. Antalet studeranden som tas in till logopedutbildningen bör ökas och utbildningsanordnarna bör reservera resurser för handledning av studerande på praktikplatser.

Rätt till god hälsa

- Personer med intellektuell funktionsnedsättning kan behöva information, stöd och uppmuntran för att upprätthålla en god hälsa. Vars och ens självbestämmanderätt bör ändå beaktas och goda levnadsvanor måste vara ett eget val.
- Kunskapen gällande olika slags funktionsnedsättningar bör utvecklas inom den offentliga social- och hälsovården för att garantera en god hälsa.
- Det behövs både inkluderande motionsformer- och grupper och grupper som är anpassade enkom för personer i behov av särskilt stöd. Kommuner och idrottsorganisationer har ett ansvar för att möjliggöra anpassad motion.

- Kommunerna och välfärdsområdena bör reservera tillräckliga resurser för att möjliggöra en aktiv fritid för målgruppen. Välfärdsområden bör aktivt rekrytera flera svenskspråkiga stödpersoner och personliga assistenter för att motverka ofrivillig ensamhet.
- Inom hälsovården, omsorgen och psykiatrin bör man bli bättre på att se bakom diagnosen och identifiera eventuell psykisk ohälsa hos målgruppen. Det behövs också anpassad vård, lågtröskeltjänster och individuellt anpassat stöd för dem som lider av psykisk ohälsa. Välfärdsområdena behöver upprätta tydliga strukturer för hur stödet ordnas på ett flexibelt sätt. Personalen behöver också få stöd i sitt arbete i form av kontinuerlig fortbildning, kompetenshöjande insatser och arbetshandledning.
- Sexuella rättigheter tillhör alla. Personer med intellektuell funktionsnedsättning har rätt att få information om sex, sexualitet och samlevnad på ett anpassat och förståeligt sätt. Det är viktigt att personalens kunnande stärks och att den har verktyg för att diskutera ämnet med målgruppen.
- Personer med intellektuell funktionsnedsättning lever allt längre. Deras rätt till en bra ålderdom bör tryggas. Det behövs lämpliga boendeformer samt meningsfull och anpassad daglig verksamhet för pensionärer. Vården av dem med minnessjukdom behöver utvecklas.

Rätt till trygghet och rättvisa vid kriser

- Ingen får lämnas ensam, isolerad och utan stöd vid kriser. Inom social- och hälsovården ska det utarbetas individuella beredskapsplaner för att trygga tillgången till hjälp och stöd vid olika störningssituationer och undantagsförhållanden. Det är viktigt att involvera personen med funktionsnedsättning och hens närstående i det här arbetet.
- Myndigheterna ska utveckla sin kommunikation vid krissituationer. En tydlig och klar informationsgång måste tryggas och informationen måste även finnas tillgänglig på lätt svenska.
- Kunskapen om behoven hos personer med olika funktionsnedsättningar behöver stärkas hos polis, väktare och räddningspersonal. I krissituationer måste det finnas sätt för personer med tal- och kommunikationssvårigheter att kontakta myndigheter.